

Gramàtica Històrica Catalana

Codi: 100681
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500247 Llengua i Literatura Catalanes	OB	2	2
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	3	0
2501801 Estudis de Català i Espanyol	OT	4	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	3	0
2501902 Estudis d'Anglès i Català	OT	4	0

Professor/a de contacte

Nom: Mar Massanell Messalles

Correu electrònic: Mar.Massanell@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: Sí

Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

És beneficiós per al seguiment de la Gramàtica històrica catalana que l'estudiant hagi assimilat els continguts que s'imparteixen a Història social de la llengua catalana (segon curs, primer semestre) i que tingui, doncs, una visió clara de les diverses etapes de la història de la llengua i dels factors externs que n'han condicionat l'evolució interna en els diversos territoris del domini lingüístic català.

Objectius

L'assignatura Gramàtica històrica catalana forma part de la matèria "Llengua catalana: variació i diacronia" del pla d'estudis del grau en Llengua i literatura catalanes. Aquesta matèria, de 18 crèdits ECTS de caràcter obligatori, s'estructura en tres assignatures, de sis crèdits cadascuna, que s'imparteixen semestralment entre segon i tercer curs: Història social de la llengua catalana (segon curs, primer semestre), Gramàtica històrica catalana (segon curs, segon semestre) i Dialectologia catalana (tercer curs, segon semestre).

A Història social de la llengua catalana, l'estudiant ja haurà adquirit els coneixements fonamentals sobre els factors de la història externa del català que n'han condicionat l'evolució interna, i estarà ben preparat, doncs, per a estudiar-ne els canvis i entendre'n les motivacions. A Gramàtica històrica catalana, ens centrarem en l'estudi dels principals canvis foneticofonològics i morfosintàctics que han intervingut en la formació i la modificació del sistema lingüístic català, al llarg del temps i en el conjunt dels territoris que en configuren el domini lingüístic.

Els coneixements proporcionats a Gramàtica històrica catalana serviran per a consolidar alguns dels conceptes adquirits a Història social de la llengua catalana i seran molt útils per al seguiment futur de l'assignatura Dialectologia catalana, si tenim en compte que la variació geogràfica i la variació diacrònica estan profundament interrelacionades: moltes de les variants dialectals actuals són reflexos o bé d'evolucions divergents a partir d'un origen comú, o bé del manteniment en territoris diversos de formes sorgides en estadi evolutius successius.

Competències

Llengua i Literatura Catalanes

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Interpretar els factors polítics, socials i culturals que condicionen l'ús de la llengua catalana i la seva evolució al llarg de la història i en la societat multicultural actual.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.

Estudis de Català i Espanyol

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Interpretar els factors polítics, socials i culturals que condicionen l'ús de la llengua catalana i la seva evolució al llarg de la història i en la societat multicultural actual.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.

Estudis d'Anglès i Català

- Analitzar, amb l'ajuda dels conceptes de la teoria lingüística i les aportacions de la lingüística aplicada quan correspongui, les principals propietats fonètiques, fonològiques, morfològiques, sintàctiques, lèxiques i semàntiques de la llengua catalana, la seva evolució al llarg de la història i la seva estructura actual.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.

- Interpretar els factors polítics, socials i culturals que condicionen l'ús de la llengua catalana i la seva evolució al llarg de la història i en la societat multicultural actual.
- Que els estudiants hagin demostrat que comprenen i tenen coneixements en una àrea d'estudi que parteix de la base de l'educació secundària general, i se sol trobar a un nivell que, si bé es basa en llibres de text avançats, inclou també alguns aspectes que impliquen coneixements procedents de l'avantguarda d'aquell camp d'estudi.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants puguin transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar adequadament els coneixements adquirits per obtenir dades i utilitzar fonts documentals aplicables a l'estudi de la llengua i la literatura catalanes.
2. Aplicar adequadament i reflexivament els principis prescriptius de la llengua catalana estàndard oral i escrita.
3. Construir un text escrit amb correcció gramatical i lèxica.
4. Construir un text oral amb correcció gramatical i lèxica.
5. Conèixer l'evolució històrica de l'ús de la llengua catalana.
6. Conèixer les diferències lingüístiques entre les diverses varietats dialectals de la llengua.
7. Dominar l'expressió oral i escrita en llengua catalana.
8. Identificar el context en què s'inscriuen els processos històrics.
9. Interpretar textos en profunditat i aportar arguments per fer-ne l'anàlisi crítica
10. Interpretar textos en profunditat i aportar arguments per fer-ne l'anàlisi crítica.
11. Potenciar la capacitat de lectura, interpretació i anàlisi crítica de textos literaris i lingüístics
12. Potenciar la capacitat de lectura, interpretació i anàlisi crítica de textos literaris i lingüístics.
13. Ser capaç de situar els textos orals i escrits catalans en el temps i en l'espai.

Continguts

1. Introducció i conceptes bàsics. Canvi lingüístic, dialectalització i polimorfisme. Processos fonètics: assimilació, dissimilació, addició de sons no etimològics (epètesi, pròtesi, epítesi o paragoge), metàtesi. Fonologització i desfonologització. Canvi fonètic regular, llei fonètica i "tendència". Canvi fonètic irregular. Etimologia popular. Ultracorrecció. Mots patrimonials o hereditaris, cultismes, semicultismes, dobles o al·lòtrops. Canvi analògic. Gramaticalització. Interferències.

2. Processos foneticofonològics

2.1. Evolució de suprasegmentals: canvis accentuals i modificació de límits sil·làbics.

2.2. Evolució del sistema vocàlic tònic. Confluències vocàliques. Inflexió de iod. El cas de les es en català.

2.3. Evolució del sistema vocàlic àton. Confluències vocàliques. Creació de diftongs. Síncope. Apòcope. Reducció vocàlica.

2.4. Evolució del sistema consonàntic. Creació del mode africad. Creació de l'ordre palatal. Lenició d'obstruents intervocàliques. Reforçament de consonants inicials i inestabilitat de consonants finals.

3. Processos morfosintàctics

3.1. Morfosintaxi nominal. La declinació: pèrdua del sistema de casos. El nombre: la formació del plural. El gènere: la pèrdua del neutre, la formació del femení. Els pronoms personals forts. Els pronoms febles. Els possessius. Els demostratius. Els articles.

3.2. Morfosintaxi verbal. Transformacions en els models conjugacionals i en les nocions gramaticals del sistema verbal llatí. Formes no personals. Els modes indicatiu i subjuntiu. El futur i el condicional. Les desinències personals. Concordança i selecció de l'auxiliar en els temps compostos.

El contingut de l'assignatura serà sensible a la perspectiva de gènere.

Metodologia

L'assignatura Gramàtica històrica catalana, de 6 crèdits ECTS (150 hores de dedicació per part de l'estudiant), combinarà dos tipus d'activitats formatives: d'una banda, activitats dirigides, com classes teòriques, seminaris de discussió de textos i sessions de resolució a l'aula d'exercicis elaborats a casa (33% de la dedicació) i, de l'altra, activitats autònomes, com la lectura de bibliografia, l'elaboració d'exercicis i l'estudi (66% de la dedicació).

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques, seminaris de discussió de textos, resolució a l'aula d'activitats elaborades a casa	45	1,8	2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Tipus: Autònomes			
Lectura de bibliografia, elaboració d'exercicis, estudi	103	4,12	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

Avaluació

L'avaluació de Gramàtica històrica catalana es basarà en quatre evidències:

(1) Una **prova de síntesi**, fixada per al **25 de març**, en què s'avaluran els continguts del **tema 1** (Introducció i conceptes bàsics). Aquesta prova tindrà un pes del **30%** en la qualificació final de l'assignatura.

(2) Una **exposició oral**, d'entre 10 i 15 minuts, acompanyada d'un **guió escrit** en forma de handout o de PowerPoint, que haurà de ser lliurat a la professora, en què es resseguirà la història i l'evolució de tres paraules catalanes des de l'ètim llatí fins als resultats catalans, fent atenció tant a la diversitat territorial de la llengua com als estadis cronològics successius. Les paraules escollides hauran de ser representatives dels principals processos foneticofonològics estudiats en el **tema 2** (2.1. Evolució de suprasegmentals; 2.2. Evolució del sistema vocàlic tònic; 2.3. Evolució del sistema vocàlic àton; 2.4 Evolució del sistema consonàntic). Aquesta exposició tindrà un pes del **20%** en la qualificació final de l'assignatura i es durà a terme durant el mes d'abril, segons un calendari que es fixarà a principi de curs un cop es disposi de les dades reals de matrícula.

(3) Un **dossier de pràctiques**, que caldrà lliurar resolt el **20 de maig**, en el qual es plantejaran exercicis diversos amb un fil conductor comú: l'anàlisi del procés de formació dels principals paradigmes nominals i verbals de la llengua catalana a través de la transformació de sistemes gramaticals llatins, d'acord amb els continguts estudiats en el **tema 3** (Processos morfosintàctics). Aquest dossier de pràctiques tindrà un pes del **40%** en la qualificació final de l'assignatura.

(4) L'assistència regular i continuada a classe i la **participació activa** en els debats, els comentaris de text i en les activitats que es desenvolupin a l'aula. Aquesta participació tindrà un pes del **10%** en la qualificació final de l'assignatura.

Per a superar l'assignatura per avaluació continuada cal tenir nota de totes quatre evidències i cal que la mitjana ponderada de totes quatre qualificacions sigui igual o superior a 5. Si falta una de les quatre evidències, la qualificació de l'assignatura serà "no avaluable".

Per a poder optar a la reavaluació, cal que la nota de l'avaluació continuada estigui compresa entre 3,5 i 4,9 punts. La qualificació màxima de la reavaluació serà un 5.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència regular i continuada a classe i participació activa en els debats, els comentaris de text i les activitats que es desenvolupin a l'aula	10%	0	0	2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Exposició oral, acompanyada d'un guió escrit, en què es resseguirà la història i l'evolució de tres paraules catalanes des de l'ètim llatí fins als resultats catalans (Tema 2. Processos foneticofonològics)	20%	0,5	0,02	1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Lliurament del dossier de pràctiques (Tema 3. Processos morfosintàctics)	40%	0	0	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
Prova de síntesi sobre el tema 1 (Introducció i conceptes bàsics)	30%	1,5	0,06	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13

Bibliografia

Manuale de gramàtica històrica:

Badia i Margarit, Antoni M. (1981): *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre.

Batlle, Mar, Joan Martí i Castell, Josep Moran i Joan Anton Rabella (2016). *Gramàtica històrica de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba", 299).

Duarte i Montserrat, Carles i Àlex Alsina i Keith (1984). *Gramàtica històrica del català*, vol. 1 (*I. Origen i formació, II. Fonologia*). Barcelona: Curial ("Manuals", 7).

Duarte i Montserrat, Carles i Àlex Alsina i Keith (1986a). *Gramàtica històrica del català*, vol. 2 (*III. Morfologia flexiva*). Barcelona: Curial ("Manuals", 10).

Duarte i Montserrat, Carles i Àlex Alsina i Keith (1986b). *Gramàtica històrica del català*, vol. 3 (*IV. Morfologia lèxica*). Barcelona: Curial ("Manuals", 11).

Fouché, Pierre (1924a). *Phonétique historique du roussillonnais*. Tolosa: Privat. [Reimpresa a Ginebra el 1980 per Slatkine Reprints].

Fouché, Pierre (1924b). *Morphologie historique du roussillonnais*. Tolosa: Privat. [Reimpresa a Ginebra el 1980 per Slatkine Reprints].

Griera, Antoni (1931). *Gramàtica històrica del català antic*. Barcelona: Institució Patxot. Traduïda posteriorment al castellà: (1965), *Gramática histórica catalana*, Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Románica.

Martí i Castell, Joan (1990). *Gramàtica històrica. Problemes i mètodes*. València: Universitat de València ("Biblioteca Lingüística Catalana", 9).

Moll, Francesc de B. (1991): *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.

Manuale d'història de la llengua:

Ferrando, Antoni i Miquel Nicolás (1993 [1997²]). *Panorama d'història de la llengua*. València: Tàndem.

Nadal, Josep M. i Modest Prats (1982 [1996⁵]). *Història de la llengua catalana*, vol. I. *Dels inicis al segle XV*. Barcelona: Edicions 62.

Nadal, Josep M. i Modest Prats (1996). *Història de la llengua catalana*, vol. II. *El segle XV*. Barcelona: Edicions 62.

Manuale de dialectologia:

Colomina i Castanyer, Jordi (1999). *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d'Alacant.

Veny, Joan (1978 [1998¹²]). *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*. Palma de Mallorca: Moll ("Tomir", 38).

Veny, Joan i Mar Massanell (2015). *Dialectologia catalana. Aproximació pràctica als parlars catalans*. Barcelona / Alacant / València: Universitat de Barcelona / Universitat d'Alacant / Universitat de València.

Diccionaris de la llengua històrica i dialectal:

Alcover, Antoni Maria i Francesc de Borja Moll (1926-68, 1975-1977² [1993]). *Diccionari català-valencià-balear* [= DCVB], 10 vol. Palma de Mallorca: Moll.

Coromines, Joan (1980-2001 [1995-2001]). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* [= DECat], 10 vol. Barcelona: Curial / La Caixa.

Estudis monogràfics:

Coromines, Joan (1989⁴). *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.

Martines, Josep i Manuel Pérez Saldanya (coord.) (2005). "Monogràfic sobre sintaxi històrica", *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 38 (Primavera, 2005), p. 93-301. Accessible a: <https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/issue/view/374>

Moran i Ocerinjauregui, Josep i Joan Anton Rabella i Ribas (2001). *Primers textos de la llengua catalana*. Barcelona: Proa ("Clàssics Catalans", 1).

Pérez Saldanya, Manuel (1998). *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València.

Rasico, Philip D. (1982). *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*. Barcelona: Curial; Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Recasens, Daniel (2017). *Fonètica històrica del català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans ("Biblioteca Filològica", LXXX).